

Universiteit
Leiden
The Netherlands

De strafbaarstelling van het duel in Nederland. Een negentiende-eeuwse geschiedenis

Voorde, J.M. ten

Citation

Voorde, J. M. ten. (2014). De strafbaarstelling van het duel in Nederland. Een negentiende-eeuwse geschiedenis. *Proces, Tijdschrift Voor Strafrechtspleging*, 93(6), 449-451.
doi:10.5553/PROCES/016500762014093006009

Version: Not Applicable (or Unknown)
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/54585>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

PS VAN EEN REDACTEUR

De strafbaarstelling van het duel in Nederland

Een negentiende-eeuwse geschiedenis*

Jeroen ten Voorde

Het nummer waaraan met deze bijdrage een eind komt, geeft nieuwe inzichten in eer en de relatie tussen eer en strafbaar of onwenselijk gedrag. Hoewel het fenomeen van verschillende kanten is belicht en het nu toch echt duidelijk zal mogen zijn dat eer niet beperkt blijft tot Turks-Koerdische kring en niet slechts verband houdt met de kuisheid van vrouwen, is één onderwerp wat onderbelicht gebleven. Dat onderwerp betreft het duel. Het duel of tweegevecht is een confrontatie tussen twee personen, in het bijzijn van getuigen, die door een uitdaging is voorafgegaan en die is veroorzaakt door een schending van de eer van de uitdager door uitlatingen of gedrag van de uitgedaagde.

De laatste jaren is het nodige onderzoek gedaan naar de geschiedenis van het duel, met name naar de duelmanie die in sommige landen in de negentiende eeuw heerste, onder andere in Frankrijk. Een bijzonder aardige bijdrage aan dit onderzoek vinden we bij Josephine Hoegaerts.¹ Zij laat zien dat het duel in het politieke debat in het negentiende-eeuwse België veranderde van een confrontatie waarin eer werd verdedigd naar een confrontatie waarin eer ook werd gecreëerd, met name door jonge mannen die daarmee hun fysieke kracht wilden tonen. Met het duel werd de eer niet zozeer gewroken, tevens werd met het duel het tonen van weerbaarheid en kracht van belang. Met het tonen van die fysieke kracht konden mannen hun kwaliteiten laten zien en proberen zich toegang te verschaffen tot de hogere sociale klassen (aanvaarden van een duel betekende dat de duellist *Satisfaktionsfähig* was). Het duel had daardoor een democratiserende functie en paste bij een ontwikkeling waarin de adel en het leger de macht steeds meer met de burger moesten delen.

Over het duel werd dubbelzinnig gedacht. Enerzijds keurde men het duel af en was men van oordeel dat schendingen van de eer op andere wijze moesten worden opgelost, anderzijds vond men het duel weer niet zo ernstig dat het als mishandeling of zelfs als moord of doodslag zou moeten worden bestraft. Er bestond zelfs een zeker begrip voor duellisten. Zij werden beschouwd als mannen van eer.

* Prof. mr. dr. Jeroen ten Voorde is universitair hoofddocent Straf(proces)recht aan de Universiteit Leiden en bijzonder hoogleraar Strafrechtsfilosofie, leerstoel Leo Polak, aan de Rijksuniversiteit Groningen. Hij is tevens rechter-plaatsvervanger bij de Rechtbank Noord-Holland en redactielid van PROCES.

1 J. Hoegaerts, "L'homme du monde est obligé de se battre." Duel-vertogen en -praktijken in en rond het Belgische parlement, 1830-1900', *Tijdschrift voor Geschiedenis* 2011, p. 190-205.

En mannen van eer worden niet beschuldigd van moord, laat staan als moorde-naar bestraft.

Hoe dacht men er in Nederland over? Aangenomen wordt dat de Nederlander weinig met het duel op had.² Toch valt in de parlementaire beraadslagingen de eerdergenoemde dubbelzinnigheid op. In verschillende voorstellen tot het samenstellen van een Wetboek van Strafrecht stelt de regering dat met het duel wordt toegegeven ‘aan zeer schadelijke vooroordeelen’, oftewel het door middel van geweld wreken van een eerschending. Tegelijkertijd wordt onderkend dat dit vooroordeel in de maatschappij nog ‘de algemeene meening’ of een ‘diep doorgedrongen en algemeen heerschend gevoel’ is.³ Hoe hiermee om te gaan? Duidelijk is dat de regering niet voor straffeloosheid is en in de Tweede Kamer vormen tegenstanders van strafbaarstelling een minderheid. Bij de totstandkoming van het Wetboek van Strafrecht wordt het duel een aantasting van de maatschappelijke orde genoemd.⁴

Maar hoe moeten duellisten dan worden gestraft? Er bestaan twee opties: vervolging voor moord, doodslag of (zware) mishandeling, of een aparte strafbaarstelling. De regering kiest al in 1827 voor de tweede optie; de Tweede Kamer is het daar in meerderheid mee eens. De minderheid die kiest voor de eerste optie, onderkent het gevaar dat duellisten vrijuit kunnen gaan omdat de rechter wel eens de algemene mening zou kunnen volgen.⁵ De meerderheid wint het pleit. Opvallend is dat de afkeuring van het duel gepaard gaat met een strafbaarstelling met vrij milde straffen. Duel dat de dood ten gevolge heeft, wordt met maximaal twaalf jaar gevangenisstraf bestraft, veel lichter dan doodslag (vijftien jaar) en moord (levenslang of twintig jaar). Over de straffen wordt in de Tweede Kamer geklaagd: ze zijn te zwaar. Hoewel de minister dat bestrijdt, blijft het opvallend dat de gevolgen van het duel met een lichter strafmaximum worden bedreigd. Waarom? Het lijkt erop dat er toch een zeker begrip bestaat voor de duellist die het gevecht is aangegaan. Zijn eer stond immers op het spel. Dat de duellist zich door eer laat leiden, is geen reden voor straffeloosheid, maar kennelijk wel voor wat mildere bestraffing.⁶ Alle dogmatische argumenten voor strafbaarstelling van het duel verhullen niet dat er begrip bestaat voor het handelen van de duellist.

Na de invoering van het Wetboek van Strafrecht in 1886 wordt nog enkele keren over het duel gesproken, vooral over het duel door militairen. Bij de invoering van het Wetboek van Militair Strafrecht zien we het inmiddels bekende mechanisme: duel is onaanvaardbaar, maar het vooroordeel is moeilijk uit te roeien. In militaire kring wordt het duel eind negentiende eeuw nog volstrekt gerechtvaardigd geacht. Het zou vanwege dat vooroordeel geen goed idee zijn het duel zwaar te bestraffen, omdat daardoor in strijd met het algemeen gevoelen wordt

2 I. Matthey, *Eer verloren, al verloren. Het duel in de Nederlandse geschiedenis*, Zutphen: Walburg Pers 2012.

3 *Kamerstukken II 1827/28*, II, 5, p. 54; *Kamerstukken II 1846/47*, XII, 33, p. 333; *Kamerstukken II 1846/47*, XII, 37, p. 405.

4 H.J. Smidt, *Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht* (tweede deel), Haarlem: Tjeenk Willink 1891, p. 102.

5 *Kamerstukken II 1846/47*, XII, 34, p. 355.

6 Smidt 1891, deel II, p. 101-116.

gehandeld.⁷ De eer door middel van een duel herstellen is dus op zichzelf niet aanvaardbaar en moet worden bestraft, met de strafwet wordt niet beoogd het fenomeen uit te bannen. Het zal moeten slijten. Dat idee wordt nog in 1910 door de minister van Oorlog verwoord in een debat over de bevordering van een officier nadat deze heeft geduëlleerd. Hij maakt een strikt onderscheid tussen het strafbare feit en de consequenties die daaraan verder verbonden moeten worden. Bestrafen ja, bevorderen prima.⁸

Het lijkt erop dat niet het bestraffen van duellisten het fenomeen heeft doen beëindigen, maar dat het fenomeen zelf een zachte dood gestorven is. We weten dat ook het duel als strafbaarstelling is gestorven, eerst in het militaire strafrecht, sinds 2006 ook in het commune strafrecht.⁹ Toen pas is de eer als in wezen verzachtende omstandigheid voor het in geritualiseerde vorm plegen van geweld verdwenen. Het lijkt mij goed dat toch nog even onder de aandacht te hebben gebracht.

7 *Kamerstukken II* 1891/92, 197, 3, p. 55.

8 *Handelingen II* 1909/10, 41ste vergadering, 23 december 1909, p. 1311.

9 Wet van 14 juni 1990, *Stb.* 368; Wet van 22 december 2005, *Stb.* 2006, 11.